

МИТОЛОШКИ ЗБОРНИК

29

ЦЕНТАР ЗА МИТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ

РАЧА

2013

ЦЕНТАР ЗА МИТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ

Уредник
ДР МИОДРАГ СТОЈАНОВИЋ

Приредио
ЖИВОЛИН АНДРЕЛИЋ

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41`35
811.163.41`282.3

ПРАВОПИС У ПИСАНОМ
ИЗРАЖАВАЊУ СТУДЕНАТА
НА ПОДРУЧЈУ ПРИЗРЕНСКО-
ТИМОЧКОГ ДИЈАЛЕКТА¹

WRITING IN WRITTEN EXPRESSION OF STUDENTS
IN THE AREA OF PRIZREN-TIMOK DIALECT

Радмила В. Жугић²

Институт за српски језик САНУ
БЕОГРАД

---

¹ Рад је настао у оквиру пројекта бр. 148009 *Лингвистичка исцртавања савремене српске књижевне језика и израда Речника српскохрватској књижевне и народне језика САНУ* који у потпуности финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

² radezz55@gmail.com

АПСТРАКТ: У раду се разматрају одступања од правописне норме у писаном изражавању студената на призренско-тимочком дијалекатском подручју. Уз систематизацију правописних правила која нису у складу са правописном нормом, указује се на неопходност примене правописне обуке која се састоји од низа правописних вежбања.

Кључне речи: правописна норма, писменост, правописна обука, правописна вежбања.

Неопходна компонента (уз солидан садржај и ваљано грама-тичко-стилско обликовање) писаног изражавања ученика (али и студената³ што потврђује наша грађа) је и правописно умење.

„Правопис ... подразумева одређена знања и умења која су непосредном праксом сливена у навику и прешла у исправно поступање. Правописна правила се релативно брзо уче и усвајају без већих тешкоћа, али се навика да им се у пракси удовољи врло споро и тешко развија. Зато је упознавање ученика са правописним нормама само почетак једног врло дугог и истрајног посла који се остварује практичном обуком, односно низом систематских вежбања” (Николић Мил., 1992: стр. 583).

„Систематска примена погодних вежбања омогућава да теоријско познавање правописа благовремено пређе у одговарајуће умење те да се као стече-

---

³ Реч је о студентима једне високошколске институције у југоисточној Србији чији идентитет нећемо откривати, јер податак сам по себи није науч-но сврсисходан.

на радна навика испољи у практичној намени” (Исто).

Када читамо ова општа методичка упутства за учење, усвајање и неговање правописа, намеће се просто питање, да ли се она у неопходној мери поштовала и спроводила у школама на подручју призренско-тимочког дијалекта. Судећи по обиму и типу правописних грешака које се јављају готово у свим писменим задацима студената на реченом подручју, склони смо пре да верујемо у „заслугу” учитеља и наставника у основним и средњим школама него у недовољну способност ученика да знања ове врсте усвоје и практично примењују у писаном изражавању. Како другачије објаснити солидну способност усвајања садржаја неке наставне јединице, не само из српског језика и књижевности, већ и из осталих изучаваних предмета (врло добрих и одличних ученика је и на овом дијалекатском подручју одувек било и биће их)?

На основу корпуса којим смо располагали, извршена је систематизација правописних погрешака.

1. *Правописне норме о великом слову:*

1. а. У писменим задацима нашли су се примери одступања од правописне норме у писању личних имена и личних надимака малим, уместо великим словом: ... ђока потрк; ... паприка; ... учитељ „паприка”; ... николица приколица.

1. б. Великим почетним словом, обично са знацима навода, пишу се називи књижевних дела, часописа, листова: „Хајдучи”, не хајдуци; „Ђулићи”, а не ђулићи су ....; „Плави чуперак” (назив збирке песама) а не плави чуперак; „Полећарац” (назив часописа) а не полетарац.

1. в. Великим словом се пишу и имена институција, организација и сл., нпр. Радио-Београд а не радио-Београд.

1. г. Имена и називи догађаја и историјских збивања, пишу се великим почетним словом: *Друџи свейски райџ*, а не ... у току трајања другог Светског рата; ... након завршетка другог светског рата.

1. д. Великим почетним словом се пишу и називи небеских тела: *Земља*, а не земља.

Детаљније о овим и осталим случајевима писања великим словом в. у: Правопис 1993: стр. 46–80.

2. Правопис као систем правила писања регулише нормативне проблеме које изазивају *гласовне њромене и односи гласова*.

Будући да је наш правопис у основи утемељен као фонолошки, у писму се по звучности изједначавају суседни шумни сугласници (први према другом), јер се тако изједначавају и у изговору. Ово се правило односи на засебно изговорене речи, док једначење по звучности које се чује у изговору две речи у додиру (у сантхију) не утиче на писање (Правопис 1993: стр. 144).

2. а. У писменим задацима студената наишли смо на примере одступања од правописне норме, од којих већина настаје као резултат непознавања гласовне појаве једначења гласова по звучности: у животу ждребца; обогаћују предходно стечена знања ...; потребштине; исчупати; ни у једном тренутку не може да предпостави или једначења по месту и начину творбе: штанпање.

2. б. До неких правописних грешака дошло је изостављањем сугласника *џ* испред сугласничке групе и онда када се *џ* чува у изузецима: Девојка ... преставља женски свет ...; богаством; да се супростави.

2. в. Са правописном нормом није у складу ни пример: главни лик у овој приповетци, а одступање је условљено непознавањем закона палатализације. Према Правопису, основе на ѣк, поред варијанте на -ѣки (ѣриѣвеѣки) имају и облик на -ци (ѣриѣвеци), а не приповетци.

2. г. Некњижевна појава и одступање од правописне норме је замена наставка -лац варијантом -оц, а онда и г. мн. на -оца уместо -лаца: Када песник описује смрт, читаоц то доживљава лично.

2. д. Одсуство сугласника х у речима у којима му је етимолошко место, такође представља нарушавање правописне норме. Такав је случај са сугласником х: Чеду Брбу су изабрали за арамбашу; ... арамбаша је одлучио.

2. ђ. Ван правописне норме је и одсуство удвојеног сугласника ј у суперлативу сложених речи чији придевски део почиње са ј: најаче оружје (уместо најјаче).

Шире о претходно наведеним и другим правописним нормама везаним за гласовне промене и однос гласова, в. у: Правопис 1993: стр. 138–173.

3. Од примера правописних грешака, конкретно неѣознавања уѣоѣребе знакова инѣерѣункције, од којих су многи последица непознавања синтаксе реченица, наводимо њих неколико:

3. а. неѣисање, одсусѣво зареза у аѣозицији: Рене Гијо познати француски писац и романсијер ...; Писац романа Алиса у земљи чуда Луис Керол ...;

3. б. одсусѣво зареза за издвајање уметнунѣих или ѣридогдѣих делова реченице: У овој песми изразито елегичној ритам је сав у знаку бола и патње; У тежњи за слободом и хајдучким

животом о коме су знали само из прича напустили су своје куће ...; Порука ове песме између осталог може бити ...;

3. в. изостављање зареза њриликом набрајања: Пише о преображају детињства у младости о тајним шапутањима и сањањима о првим симпатијама и чудесно блиставе прве љубави; Писао је у дечјем жаргону са пуно метафора сликовито. Доста је одударао од осталих песника јер је могао да разуме децу у потпуности њихове недоумице њихове несташлуке њихов однос са родитељима првог заљубљивања па тако његове песме одударају од утврђене књижевне педагогије.;

3. г. изостајање зареза исјред реченице у инверзији: У српској поезији за децу Мирослав Антић је синоним за младост и за љубав ... /;

3. д. одсуство зареза исјред везника којим се узрочна реченица одваја од главне: Доста је одударао од осталих песника јер је могао да разуме децу у потпуности њихове несташлуке њихов однос са родитељима првог заљубљивања ...

ђ. Од осталих знакова интерпункције наводимо изостављање или занемаривање писања двотачке (:) иза које следи набрајање: Поред њега ту дружину су сачињавали Стриц ... Ђоко Потрк ... и девојчица Луња.

3. е. Изоостајање наводника у називима књижевних дела и сл.: Алиса у земљи чуда није обична књига.

Детаљније о овим и осталим интерпункцијским знацима в. у: Правопис 1993: стр. 252–295.

4. Када је реч о йодели речи на крају реда, ексцерпирани примери из студентских писаних радова показују да у њима преовладава непридржавање правописних правила, тј. нормативног минимума.

4. а. У нашој грађи највише је примера грубих правописних грешака, односно одступања од нормативног минимума када Правопис прописује да се у целовитим речима, са самогласником у доњи ред обавезно преноси и претходни сугласник или последњи сугласник из сугласничке групе (Правопис 1993: стр. 306, т. 223. а.). Тако смо у студентским радовима нашли следеће примере поделе речи на крају реда: дет-ињство, учитељ-ица, забављ-ају, чит-алац, засмеј-авају, угрожав-ања уместо: *де-тињсѝво*, *учиѝе-љица*, *чи-шалац*, *засме-јавају*, *уїрожа-вања*.

4. б. У вези са поделом речи на крају реда, нашли смо и примере одступања од правила које каже: „Не оставља се у горњем реду сам сугласнички део речи. Такав део не преноси се ни у доњи ред ... ” (Правопис 1993: стр. 304, т. 231. а.). Тако студенти пишу: лут-кама уместо *лу-ѝкама*, лист-ови уместо *ли-сѝови*; радо-ст уместо *ра-досѝ*, времено-м уместо *време-ном*.

5. У задацима су се нашле и *їрешке у сїојеном и одвојеном ѝи-сању речи*.

5. а. Тако Правопис прописује спојено писање негације *не* и енклитичких облика помоћног глагола хтети (*ћу*, *ћеш*, *ће* и сл.) (Правопис 1993: стр. 119, т. 63. б. (1)). Сходно томе, уместо написаног Не ће причати ..., треба писати *Неће* причати.

5. б. Такође, спојено с негацијом *не* пишу се и придеви (Правопис 1993: стр. 119, т. 63. б. (2)). У том смислу, написан придев одвојено од одричне речце *не*, како је у студентским писаним радовима: не наметљив, одступа од правописне норме, те уместо тога ваља писати спојено: *ненаметљив*.

Огрешење о правописну норму представља и спојено писање одричне речце *не* када се употребљава као негација уз глаголе (Правопис 1993: стр. 119, т. 63. б.). Потврде одступања од овог правописног правила, присутне у студентском писаном

изражавању су: Несмемо ..., ... несме ..., уместо: *Не смемо* ..., ... *не сме*.

Истраживање стања примене правописних норми на ширем корпусу студентских писаних радова, вероватно би показало и бројнија одступања. Ипак, присутно и у овом обиму, тим пре што су слични примери забележени готово у свим радовима студената укључујући и апсолвенте, овакво стање правописа упозорава на неопходност неодложног увођења правописних вежбања и константне провере и исправке правописних грешака након сваког писменог рада студената.

Литература

- Жугић 2012: Жугић, Радмила. „Неке одлике писане језичке културе студената на призренско-тимочком дијалекатском подручју (на примерима синтаксе падежа и синтаксе реченице)”. Наше стварање LIX/3–4: Лесковац, Лесковачки културни центар, 265–275.
- Жугић 2012: Жугић, Радмила. „Неке стилске одлике реченица у писаној језичкој култури студената на призренско-тимочком подручју”. Наше стварање LIX/1 – 2: Лесковац, Лесковачки културни центар, 137–150.
- Жугић 2013: Жугић, Радмила. „Употреба падежа у писаном изражавању студената на подручју призренско-тимочког дијалекта”. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* LVI/1 (у штампи).
- Николић Мил. 1992: Николић, Милија. *Методика наставе српског језика и књижевности*, друго издање. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Пешикан М. и др. 1993: Пешикан, Митар, Јерковић, Јован, Пижурца, Мате. *Правопис српског језика*. I. Правила и њихови основи II. Речник уз Правопис. Нови Сад: Матица српска.

Грађа

Писмени задаци студената млађих година (43 писмена задатка) и 15 писмених задатака апсолвената.